

Кіріченко О. О.,
здобувач вищої освіти
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник
Беньковський С. Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент, полковник, начальник кафедри
соціально-гуманітарних та правових дисциплін
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

СТАН І ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Під цивільно-військовим співробітництвом (ЦВС, civil-military cooperation, CIMIC) розуміється, як правило, взаємодія, співробітництво та координація дій певної військової структури з цивільним середовищем, їх взаємна підтримка, спільне планування заходів, постійний обмін інформацією на всіх рівнях між військовими та цивільними інститутами/організаціями, установами з метою досягнення визначених військових цілей з дотриманням потреб цивільного середовища (в т.ч. захист мирного населення).

Наприкінці 2018 р. у ЗСУ було створено Групу збору та узагальнення інформації про випадки загибелі чи поранення цивільного населення. Головною функцією Групи є облік випадків поранення чи загибелі цивільних у зоні конфлікту. Група регулярно звітувала Командувачу Об'єднаних сил, узагальнювала зібрану інформацію і розробляла пропозиції з мінімізації випадків поранення чи загибелі мирного населення.

З початком широкомасштабної війни зона відповідальності Сил оборони поширилася на території Північної, Центральної, Східної і Південної України та перетинається з компетенціями багатьох органів державної, місцевої влади, громадських організацій. Захист мирного населення перетворився з допоміжного на одне з головних завдань ЦВС, надважливий компонент військового планування, підготовки і проведення операцій .

Повномасштабна агресія росії проти України для багатьох всередині країни та за її межами стала певною несподіванкою. Профільні державні служби та багато гуманітарних організацій виявилися не готовими до масштабу жертв, руйнувань та обсягу гуманітарних потреб, спричинених діями держави-терориста. За цих умов значна частина тягаря із захисту мирного населення та задоволення гуманітарних потреб лягла на плечі місцевої влади, волонтерських організацій, міжнародних партнерів. Важливу роль у захисті, евакуації і наданні

гуманітарної допомоги мешканцям прифронтових населених пунктів відіграють ЗСУ, інші силові структури.

До головних сфер ЦВС у захисті населення під час бойових дій в Україні належать: евакуація, гуманітарне розмінування, екстрена медична допомога, просвітницька робота з населенням тощо. У виконанні цих завдань офіцери ЦВС беруть участь разом з військовими адміністраціями, силами територіальної оборони, логістичного та медичного забезпечення ЗСУ, Національною гвардією, Національною поліцією, ДСНС, добровільними формуваннями територіальних громад. При цьому саме на підрозділи ЦВС покладена координація заходів із захисту цивільного населення між військовими адміністраціями та військовим командуванням.

Захист цивільних був, є і буде ключовим аспектом, етичним і стратегічним імперативом у плануванні, проведенні та оцінці військових місій (операцій) НАТО. Засади вирішення цього питання викладені в таких документах, як Політика НАТО у сфері захисту цивільних (2016), Посібник з питань захисту цивільних «Об'єднаного командування операціями» (2020). Ці документи ґрунтувалися переважно на досвіді антитерористичних і проти повстанських операцій. Є надія, що на Вашингтонському саміті НАТО 2024 р. вони отримають розвиток з урахуванням досвіду російсько-української війни та бойових дій Ізраїлю проти ХАМАСу у 2023 р.

Основну роль у захисті цивільних під час операцій НАТО відіграє Головний комітет НАТО з планування цивільних питань у надзвичайних ситуаціях (Senior Civil Emergency Planning Committee). У його підпорядкуванні працюють чотири планувальні групи за вісьмома напрямками діяльності: Група цивільного захисту: цивільний захист та реагування на катастрофи; Транспортна група: цивільна авіація; морські перевезення; внутрішній наземний транспорт; Об'єднана група з охорони здоров'я, сільського господарства та планування продовольчих ресурсів: охорона здоров'я; планування продовольчих ресурсів та сільського господарства. Група з промислового та комунікаційного планування на випадок надзвичайних ситуацій: промислові ресурси; цивільний зв'язок.

З 1998 р. у структурі Комітету працює Євроатлантичний координаційний центр реагування на катастрофи (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre), до основних завдань якого належать обмін інформацією та координація співробітництва держав-членів Ради євро-атлантичного партнерства (РЄАП) у питаннях реагування на катастрофи. Для більш оперативного реагування в державах РЄАП запроваджено мережу контактних пунктів. Спеціалісти в галузі реагування на надзвичайні ситуації працюють в Центрі як на штатних посадах, так і на основі добровільних внесків з боку держав-учасниць (відряджені до Центру спеціалісти утримуються коштом держави-учасниці). Центр координує свою діяльність з відповідними структурами ООН.

Україна представлена та бере активну участь у роботі згаданих органів НАТО, неодноразово отримувала допомогу, а також надавала власні сили та засоби під час операцій з ліквідації наслідків природних лих і катастроф в інших країнах.

12 березня 2014 р. Комітет з планування цивільних питань у надзвичайних ситуаціях провів екстрене засідання з Україною. Були обговорені шляхи надання Україні допомоги в умовах надзвичайної ситуації цивільного характеру, розглянуто питання безпеки критичної інфраструктури на випадок ескалації росією напруженості. Комітет одностайно підтвердив готовність оперативно реагувати на звернення України стосовно надання консультативної і матеріально-технічної допомоги.

На Мадридському саміті НАТО 2022 р. був погоджений Комплексний пакет допомоги для України. Метою пакету є консолідація та посилення допомоги Україні з боку НАТО у зміцненні її стійкості, забезпеченні безпеки і проведенні необхідних реформ. До пакету увійшли проекти, зокрема, з гуманітарного розмінування та медичної реабілітації поранених військових.

З початку повномасштабної агресії росії проти України Альянс відіграє ключову роль у координації надання країнами-членами військової, фінансової і гуманітарної допомоги. На початку лютого 2023 р. загальна сума військової, гуманітарної і фінансової допомоги Україні з боку країн НАТО, за оцінкою Генсека НАТО Є. Столтенберга, становила \$120 млрд. Ще одним важливим механізмом, спрямованим на надання допомоги цивільному населенню під час місій (операцій) НАТО, є цивільно-військове співробітництво (ЦВС, Civil-Military Cooperation, CIMIC). Першими документами у цій сфері була Військова політика НАТО з питань цивільно-військового співробітництва (NATO Military Policy on Civil-Military Cooperation, MC 411, 1997), Директива Військового комітету НАТО (MC 411/1, 2001), та Доктрина цивільно-військового співробітництва (ЦВС) НАТО (NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, AJP-9, 2003). У них визначено, що ЦВС є військовою структурою, головним завданням якої є підтримка цивільних органів влади, місцевого населення, урядових та міжнародних організацій, що забезпечить успішне виконання завдань при застосуванні військ під час проведення між-народних операцій з підтримки миру та безпеки. Структурами ЦВС охоплені стратегічний, оперативний і тактичний рівні.

Під час будь-яких операцій під егідою НАТО ЦВС має відповідати наступним принципам: пріоритетність військових цілей і завдань; підтримання системи командування та управління військами на всіх рівнях; економність – мінімальне використання військових ресурсів за умови максимального використання цивільних ресурсів (не допускаючи виснаження цивільних ресурсів з метою запобігання негативному впливу на життєдіяльність місцевого населення); концентрація ресурсів на пріоритетних проектах; військові гуманітарні зобов'язання (дотримання зобов'язань, визначених міжнародним правом). Для ЦВС у «невоєнних операціях» (підтримання миру) додатково застосовуються наступні принципи: визначення спільної мети та завдань для військових і цивільних учасників операції; визначення спільної відповідальності та розподіл відповідальності за успішну/неуспішну діяльність між військовими і цивільними структурами; налагодження чіткої системи зв'язку і координації між

військовими і цивільними учасниками; прозорість дій; обізнаність з місцевою культурою.

Національні доктрини ЦВС держав-членів базуються та розробляються відповідно до норм власного національного законодавства, внутрішніх національно-стратегічних орієнтирів і на основі Доктрини НАТО. При цьому, якщо в більшості держав-членах НАТО діяльність ЦВС орієнтована на операції поза межами країн, то, зокрема, в Німеччині та Нідерландах ЦВС здійснюється не лише за межами країни, але й на своїй території під час операцій, що стосуються національної безпеки та реагування на стихійні лиха, аварії та катастрофи.

Однією із головних причин наявних проблем у сферах організації, управління, реалізації заходів захисту населення на всіх рівнях є брак безпекової культури в державі та суспільстві. Тому підвищена увага має надаватися питанням: навчання та підвищення кваліфікації фахівців у всіх сферах і на всіх рівнях з акцентом на системності мислення і вмінні оперативно ухвалювати складні рішення; підготовці населення до дій у надзвичайних ситуаціях з акцентом на розумінні джерел походження і способів реалізації загроз, правил поведінки під час їх виникнення та ліквідації наслідків.

Коли світ вступає у смугу відродження конфліктів високої інтенсивності, Україна приречена існувати в сусідстві з державою-агресором. Ця загроза не зникне навіть у випадку розвалу росії. За цих умов, разом з бажаними міжнародними гарантіями безпеки, Україна відчуває потребу в суттєвому зміцненні на постійній основі своєї обороноздатності та національної стійкості. Крім відповідних реформ у системах оборони та цивільного захисту, це передбачає, як це не прикро, певну мілітаризацію усіх сфер життєдіяльності держави та суспільства. Це, своєю чергою, вимагатиме відповідного перегляду пріоритетів державної політики на найближчу та подальшу перспективу, в т.ч. планів повоєнної відбудови України.